

RINGSLANG

Natrix natrix

(foto Klaas van Haeringen / Buiten-beeld)

S87

Beschermingsstatus

Rode lijstcategorieën

Beschermingsstatus

Habitatrichtlijnsoort

Vogelrichtlijnsoort

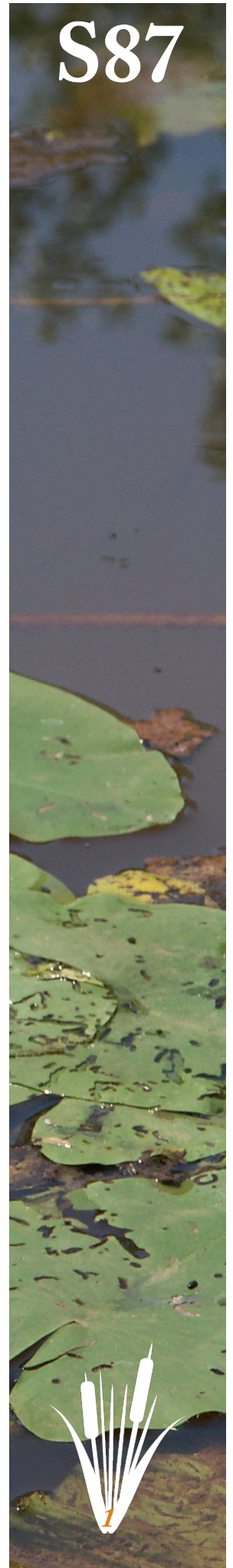
Belangrijke leefgebieden

Korte soortbeschrijving

Soortkenmerken

De Ringslang is een grote slang waarvan de mannetjes meestal tussen 60-80 cm en de vrouwtjes tussen 80-120 cm lang zijn. De kop is duidelijk afgetekend tegenover de rest van het lichaam. De oogpupillen zijn rond. Meestal vertoont het dier opvallende, halvemaanvormige gele of geelwitte vlekken aan weerszijden achter de kop. Deze vormen gezamenlijk een "ring" waaraan de slang zijn naam ontleend. Deze wordt aan de achterkant begrensd door een zwarte vlek. Bij jonge dieren is de ring het meest contrastrijk; bij oudere dieren vervaagt hij steeds meer. De kleur van de rug varieert van grijs tot olijfgroen en bezit donkere vlekjes. Ook op de flanken zijn vlekken aanwezig, maar vaak versmelten ze tot dwarse streepjes. De buik is vuilwit of gelig en vertoont een opvallend, onregelmatig zwart geblokt patroon. De geslachten zijn moeilijk van elkaar te onderscheiden. De vrouwtjes zijn meestal groter; de mannetjes zijn vaak contrastrijker getekend en bezitten een verdikte staartwortel. Jongen zijn meestal grijs en contrastrijker getekend dan de volwassen dieren.

Ecologie

Het dier is actief van half maart tot in oktober, afhankelijk van het weer. Overwinteren doet hij in holen onder de grond, in mest- of composthopen of onder bladafval en dergelijke meer. Ze zoeken daarvoor een droge plek op die in natte gebieden meestal gelegen is op een wal, dijk of talud van een hoger gelegen weg of spoorlijn of op een hoge oever. De mannetjes komen na de winter als eerste tevoorschijn, daarna de vrouwtjes en als laatste de jonge dieren. Het is een dagactieve waterslang die soms ook ver verwijderd van water wordt aangetroffen. Soms is ze ook in de schemer of 's nachts actief. De Ringslang kan uitstekend zwemmen en duiken.

In april vinden de meeste voortplantingen plaats, maar er wordt evenzeer in mei en soms nog in de herfst gepaard. In april trekken ze van hun overwinteringplek naar hun zomerhabitat. In april, mei en juni zonnen de vrouwtjes zoveel mogelijk om de ontwikkeling van de eieren te bevorderen, waarna ze soms kilometers ver wegtrekken op zoek naar een geschikte ei-afzetplek. In warme zomers gebeurt dit al in mei. Afhankelijk van haar grootte en conditie legt zij tussen de 5 en 30 eieren. Dit gebeurt bij voorkeur in mest- of composthopen, omdat het daar door fermentatieprocessen warmer is dan in de omgeving. Goede afzetplekken worden vaak door meerdere vrouwtjes gebruikt, waardoor er in één hoop soms honderden eieren gevonden worden. Na 6-10 weken komen de jongen uit; de meeste in september. Ringslangen leven solitair en zijn niet territoriaal. Het dier voedt zich met kleine gewervelden, vooral met amfibieën, maar ook met kleine knaagdieren, vissen en hagedissen. Bij bedreiging kan de Ringslang zich schijndood houden.

Biotoopvereisten

De Ringslang is een waterslang die leeft in moerassen, natte graslanden, laagveengebieden en broekbossen. Ze jaagt er in en rond het water en houdt zich schuil onder houtstronken en hooimijten, onder dicht struikgewas, tussen wortels van bomen, enz. De aanwezigheid van voldoende schuilplaatsen in de directe nabijheid van water en plaatsen om te zonnen is van zeer groot belang.

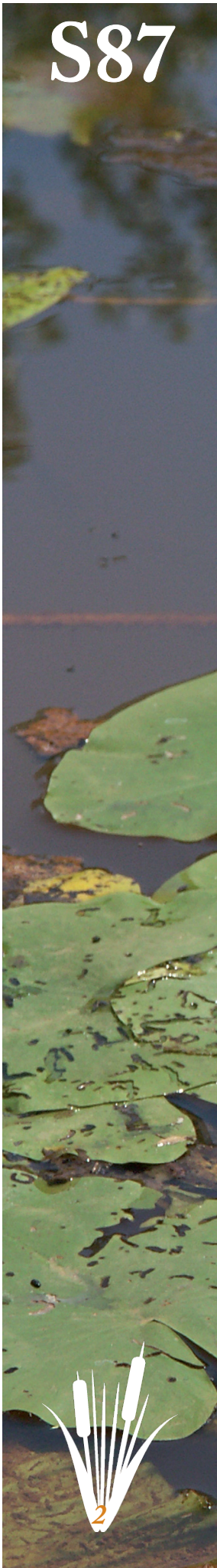
Populatie-uitwisseling en natuurverbindingen

Het merendeel van de dagelijkse verplaatsingen van de Ringslang bedraagt minder dan 120 m, maar grotere dagafstanden kunnen tot 500 m oplopen. Vooral voor de eiafzet worden door de vrouwtjes grotere afstanden afgelegd. De gerichte trek van vrouwtjes naar hun vaste eiafzetplek is een jaarlijks terugkerend gebeuren. Deze verplaatsingen vinden plaats binnen de home range van verschillende individuen die uiteen kan lopen van minder dan één hectare tot enkele tientallen hectares.

De Ringslang kan grote afstanden overbruggen en is een succesvol kolonisator; er zijn verplaatsingen tot 7 km vastgesteld. Omdat de Ringslang goed kan zwemmen, verlopen de verplaatsingen langs het water sneller en efficiënter dan over land en kunnen zo grote afstanden overbrugd worden. De afstand tussen overwinteringplek en zomerhabitat kan meerdere kilometers (doorgaans tussen 1 en 2 km) bedragen. Vanaf april vertrekken de eerste Ringslangen van de winterhabitats naar de lager gelegen zomerhabitats.

Tabel: Corridorbenodigdheden voor deze soort

Type	Minimale Breedte	Maximale onderbr.	Inrichting corridor	Toelichting
Dispersie: nat / droog	25 m	25 m	Waterloop, langzaam of niet stromend natte ruigte / moeras Struweel	De corridor bestaat uit een waterloop, niet of langzaam stromend, met brede zone van moeras of ruigte overgaand in struweel. over kortere afstanden volstaat een strook met ruigte en struweel

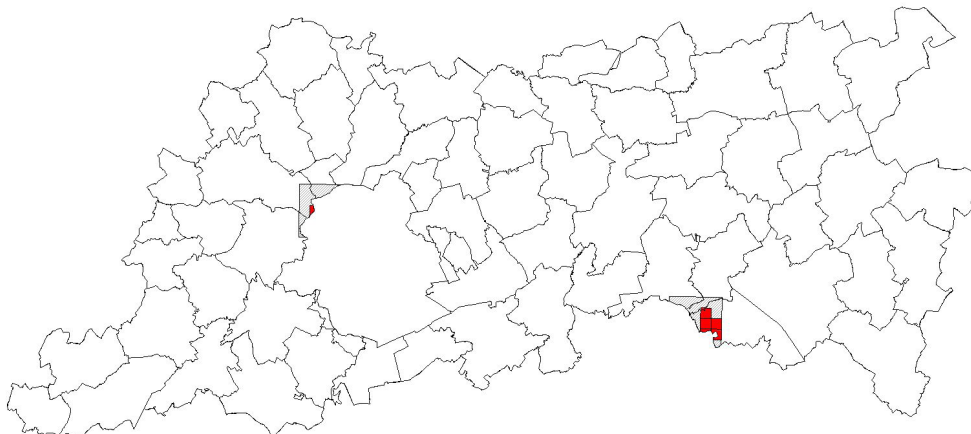

Voorkomen in de provincie Vlaams-Brabant

Regionale verspreiding

In het Vlaamse Gewest zijn waarnemingen van Ringslangen zeer schaars. Van Vlaams-Brabant zijn geen historische data bekend.

Sedert 2003 worden evenwel in Meldert (Hoegaarden) regelmatig juveniele en adulte Ringslangen waargenomen en worden er zelfs eieren gevonden in een composthoop. Mogelijk ontwikkelt er zich in de komende jaren een nieuwe populatie temeer er zeer geschikte biotopen voor de Ringslang aanwezig zijn. De herkomst van de dieren is onduidelijk en het valt niet uit te sluiten dat enkele slangen vrijwillig of incidenteel zijn geïntroduceerd.

Inventarisatieonderzoeken

geen

Knel- en aandachtspunten

- Natte en koude zomers zorgen ervoor dat de eieren niet uitkomen of veel jonge Ringslangen vroegtijdig sterven.
- De Ringslang is geen moeilijke soort maar biotoopvernietiging en –degradatie vormen de voornaamste oorzaken voor de teloorgang van veel slangenhabitat. Een onoordeelkundig oever- en waterbeheer dat weinig variatie vertoont, maakt veel potentieel leefgebied ongeschikt.
- Wegenaanleg langsheen waterlopen of doorheen waterrijke gebieden verhoogt de kans dat Ringslangen slachtoffer worden van het wegverkeer.
- Verdroging speelt een niet te onderschatten rol omdat het voedsel van de Ringslang hoofdzakelijk bestaat uit amfibieën en visjes. Deze verdwijnen wanneer de leefomstandigheden voor hen ongunstig zijn.

Overzicht maatregelen

H3.6. Aanleg van poelen

H3.3 - 3.10. Ruiming/maaien

S87.1. Inrichting van plassen

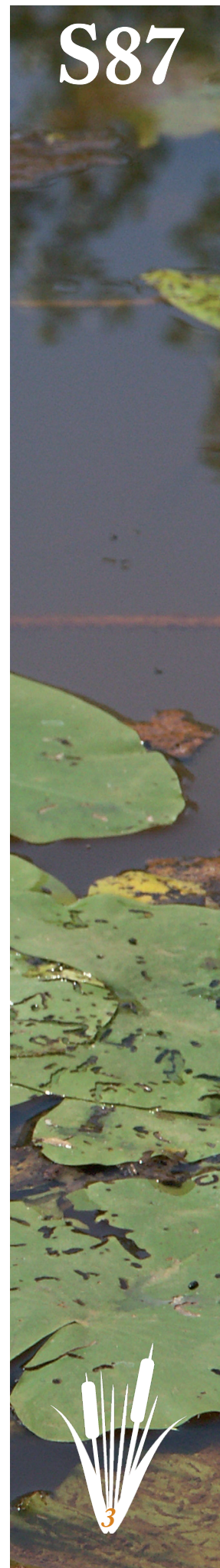
S87.2. Inrichting van waterrijke habitats

S87.3. Aanleg van broedhopen

Landschaps- en habitatgerichte maatregelen

H3.6. Aanleg van poelen.

Aanleg en behoud van geschikte leefgebieden, bestaande uit waterrijke stukken, afgewisseld met zonnige en grazige bermen.

H3.3 - 3.10. Ruiming/maaien.

Bij het onderhoud van waterlopen en plassen moeten structuurelementen die voor de Ringslang belangrijk zijn geheel of gedeeltelijk behouden blijven. Ruiming en/of maaiingen gebeuren daarom gefaseerd, d.w.z. dat ze in tijd en ruimte worden gespreid, waardoor steeds vegetatiestroken behouden blijven. Om geen legsels te vernielen of overwinterende dieren te verstoren, gebeuren de werkzaamheden het best tussen midden april en eind mei of in oktober.

Soortgerichte maatregelen

S87.1. Inrichting van plassen.

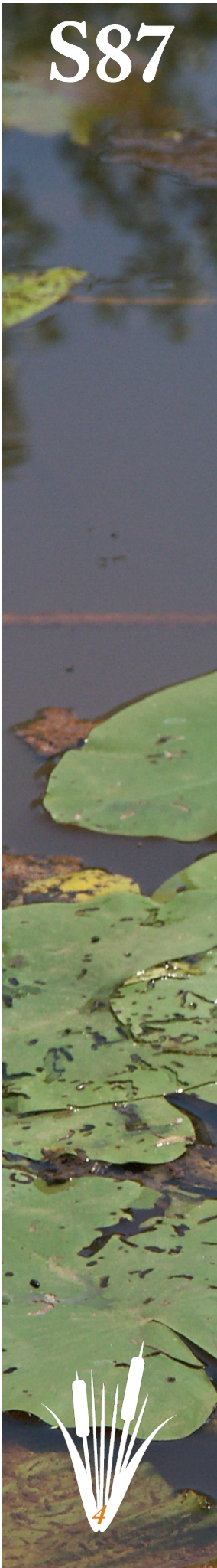
Het leefgebied van de Ringslang vertoont veel ruimtelijke variatie en kleinschaligheid en bevat een grote verscheidenheid aan waterhoudende elementen, waaronder vooral lijnvormige wateren zoals sloten, wateringen, beken en kanalen, maar ook puntvormige zoals grote poelen, vennen en kleine, geïsoleerde wateren. Deze moeten voldoende eiafzetmogelijkheden bieden die vooral op de hogere delen van oevers en moerassen worden gevonden (Zuiderwijk et al., 1998b) (zie ook maatregel S88.3. Aanleg van broedhopen). De waters bezitten een gevarieerde en soortenrijke oever- en onderwatervegetatie en bezitten een afwisselend begroeide oever. Dergelijke structuurdiversiteit kan door een gefaseerd en wisselend maai- en kapbeheer langsheen de oevers van plassen en waterlopen tot stand komen.

S87.2. Inrichting van waterrijke habitats.

Naast plassen en waterlopen behoren ook verlandingsvegetaties, natte graslanden en broekbossen tot het leefgebied van de Ringslang. In dergelijke biotopen wordt dezelfde structuur- en soortendiversiteit nagestreefd, vooral daar waar deze aansluiten op de permanent waterhoudende habitats. In broekbossen kan dit door een halfopen bosstructuur na te streven die de ontwikkeling van kruidige moerasvegetaties in de bosfeer mogelijk maakt. Dit kan d.m.v. een gefaseerd, verspreid en kleinschalig (uit) kapbeheer.

S87.3. Aanleg van broedhopen.

Er is weinig bekend over de natuurlijke eiafzetplekken van de Ringslang. Meestal zijn dit hopen van aangespoelde planten of ander rottend materiaal. Op plaatsen met weinig eiafzetmogelijkheden bevordert de aanleg van broed- of composthopen de voortplantingsmogelijkheden van de Ringslang. De broedhopen liggen steeds op een droge, zonnige, meestal wat verhoogde en beschutte plek in de nabijheid van water. De hoop moet minstens gedurende enkele uren van de dag door de zon beschenen worden maar mag niet de gehele dag door aan de zon worden blootgesteld om uitdroging te vermijden. De eieren worden door de Ringslang meestal op een diepte tussen 20 en 60 cm diep afgezet. Daarom wordt de hoop voldoende hoog opgeworpen en zo groot mogelijk gedimensioneerd. Er moet rekening mee gehouden worden dat de hoop al na enige tijd flink in volume slinkt. Een geschikte broedhoop is minimaal 1,6 meter lang, 1,2 meter breed en 1 meter hoog. De grootte dient er ook voor te zorgen dat de temperatuur in de hoop constant tussen de 25 en 30°C ligt en voldoende vochtig blijft. Als substraat wordt een mengsel van fijn (blad, maaisel, mest, compost, hakselhout) en grof materiaal (haksel, kleine takken, stro, riet) gebruikt. Vooral bladhopen waarin takken of rietstengels zijn verwerkt en mengsels van compost en mest worden vaak door Ringslangen gebruikt. De hoop moet van binnen nat worden gemaakt en middenin zorgen takken en rietstengels voor een luchtige en enigszins losse samenstelling. Meestal verdicht de hoop al na één of twee jaar waardoor regelmatig nieuwe hopen moeten aangelegd worden. Daarom valt de aanleg ervan best samen met het maaien van gras-, riet- of oevervegetaties of het ruimen van blad- en takafval. Omdat Ringslangen geschikte eiafzetplaatsen gedurende meerdere jaren gebruiken, worden de broedhopen steeds weer op dezelfde plaats aangelegd. De aanleg gebeurt het best tussen midden april en eind mei of in oktober, om legsels of overwinterende dieren niet te beschadigen of te verstoren.

Financierings- en ondersteuningmogelijkheden

Algemeen

- Ondersteuning gemeentelijk natuurbeleid
- Subsidie voor de aankoop van natuurgebieden
- Landschapsteam

Soortgericht

- Bijzonder natuurbeschermingsproject

Habitatgericht

- Beheerovereenkomst perceelsrandenbeheer
- Beheerovereenkomst aanplanten en onderhouden van houtige kleine landschapselementen
- Beheerovereenkomst onderhouden van bestaande houtige kleine landschapselementen
- Beheerovereenkomst aanleggen en onderhouden van poelen
- Beheerovereenkomst soortenrijke graslanden en akkers

Lopende initiatieven

geen

Opvolgings- en evaluatiemogelijkheden

Zichtwaarneming

Afhankelijk van het weer zijn Ringslangen te zien van half maart tot in oktober, vaak in het water of in de buurt daarvan. In april - de paartijd - vindt de meeste activiteit plaats en is de trefkans het grootst. In de rest van de actieve periode zijn ze vooral in de ochtenduren het best te zien, als ze zich opwarmen in de zon.

S87

Referenties & verdere informatie

Publicaties

- Alterra (2001). Handboek Robuuste Verbindingen; ecologische randvoorwaarden. Wageningen, Alterra, Research instituut voor de Groene Ruimte. 252 p.
- Koster A. (2009). Insectenvriendelijk beheer voor bloembezoekende insecten in natte terreinen: habitats voor de Ringslang. Lezing beheerdersdag van de Groene AS Amstellanden Spaarnwoude op 10 nov. 2009 te Amsterdam. 55 p.
- Smit G.F.J. & Zuiderwijk A. (2003). Handleiding voor het monitoren van reptielen in Nederland. Ravon. 48 p.
- Stumpel A.H.P. (2004). Reptiles and amphibians as targets for nature management. Alterra-Wageningen. 212 p.
- van Uchelen E. (2006). Praktisch natuurbeheer: amfibieën en reptielen. KNNV Uitgeverij Utrecht. 151 p.
- Zuiderwijk A., Smit G. & Van den Bogert H. (1993). Die Anlage künstlicher Eiablageplätze: Eine einfache Möglichkeit zum Schutz der Ringelnatter (Natrix natrix L. 1758). Mertensiella 3: p. 227-234.
- Zuiderwijk A., Smit G. & Creemers R. (1998). Ontwikkelingen in ringslangpopulaties. RAVON 1(2): p. 17-20.

Websites

- www.warf.nl
- www.waarnemingen.be
- www.ravon.nl
- www.hylawerkgroep.be

Folders

geen

Advies

- Hyla - amfibieën- en reptielenwerkgroep Natuurpunt

